

A COST-RÓL JELENTEM

Egy európai együttműködés tényei és élményei

Négy évtizedes múlttra tekinthet vissza a COST elnevezésű európai kutatási együttműködési program. Bár ebben számos hazai kutató részt vesz, a tágabb meteorológus közösség eddig keveset hallott róla. Minthogy nem csak egyes részterületeken vannak magyar közreműködők, hanem a COST „főhadiszállásán” is évekig dolgozott dr. Dunkel Zoltán, ezért szerkesztőbizottságunk felkérte, ismertesse a COST történetét, célkitűzéseit. A későbbiekben fórumot nyitnánk az egyes COST témák hazai képviselőinek beszámolóí számára. (A szerk.)

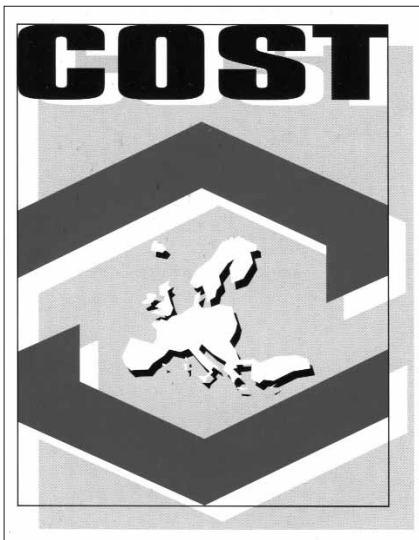
Valamikor 1992 őszén Dombai Ferenc kollégám megkeresett, hogy indul egy pályázat féle, aminek keretében az agrometeorológiával is lehet keresni valamit. Egészen pontosan nem is értettem, hogy miről van szó. Amit felfogtam belőle, az annyi volt, hogy írjam le néhány oldalban angolul, mivel foglalkoznék szívesen. Ilyen megkeresésre aztán az ember vagy lép, vagy azonnal elfelejti. Csak egy hajszálon múlt, hogy nem a könnyebb megoldást választottam. A dologból annyit fogtam fel, hogy ő egy szervezet magyar képviselője, amibe akkoriban léptünk be. Tény, hogy Magyarország Csehszlovákia, Izland és Lengyelország társaságában az 1991 novemberi miniszteri értekezleten csatlakozott a COST-hoz. A bővülés aztán tovább folytatódott. A szervezetnek jelenleg 35 ország a tagja. A 27 EU ország mellett tag az Európai Szabadkereskedelmi Társulás három országa (Izland, Norvégia, Svájc) valamint Törökország, Makedónia (hivatalosan FYROM), Horvátország, Szerbia és Izrael. Dombai kolléga egyébként úgy lett képviselő, hogy a tudományos és műszaki fejlesztéssel foglalkozó, akkor minisztériumi rangban lévő OMF (Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság) felkérte a Szolgálatot, hogy jelöljön valakit a „Technical Committee”-ba, a TC-be. Technical = műszaki. Dombai Ferenc volt akkor az elnök műszaki tanácsadója, így aztán őt nevezték be erre a posztra. Némi COST múltja is volt, hiszen 85-ben már szakértőként vendégeskedett egy rendezvényükön. Bizony ez félreértés volt. A COST szóhasználatban a „technical” szakmait jelent. Majd minden országból nemzetközi ügyvivő esetleg tudományos titkár, Ausztriából maga az igazgatóhelyettes képviselte a nemzeti meteorológiát.

Visszagondolva az akkori viszonyokra, azt hiszem nekem kimondottan szerencsém volt ezzel a félreértéssel. Dombai kolléga eltette a dolgozatomat, s aztán hosszasan nem történt semmi, én is megfeledeztem a dologról. Lassan végéhez közeledett a 93-as esztendő, legnagyobb bánatomra úgy tűnt külföldi út nélkül. Ekkor kaptam egy meghívást Brüsszelből, hogy vegyek részt egy értekezleten, Helsinkiben. A tett színhelyén derült ki, hogy három agrometeorológiai tervezet készült, s arról kell véleményt mondani. Legnagyobb meglepetésemre az általam írt anyag szinte maradéktalanul bennük volt. Dombai kolléga

a TC-n átadta anyagom a finn képviselőnek, Pirkko Saarakivi-nek, aki jelenleg a PRIMET (Association of Private Meteorological Services) tanácsának tagja. Ő aztán egy új akció, a COST Action 77, „MoU Technical Annex” részévé gyúrta azt. Akkor Helsinkiben először láttam MoU-t, s nem gondoltam volna, hogy ez a betűszó egyszer napi használatba kerül nálam. A „Memorandum of Understanding” a COST akció alapidokumentuma, mondhatnánk alkotmánya. Rendszerint 5 formálisan rögzített mondatból áll, egyoldalas anyag. Ezt írja alá az akcióhoz csatlakozó ország nagykövete. Néhai Brenda McWilliams TC elnök vezetésével három napon át gyötörtük a három tervezett akció (77, 79, 711) anyagát és egymást. A végén kiderült, hogy az anyag fekszik, nyugszik, változtatni nem lehet. Brüsszel, azaz a Bizottság elfogadta,

vitának helye nincs. Roma locuta causa finita est!

– Akkor meg minek vagyunk itt? – szegteük a kérdést Ib Troennek a Bizottság képviselőjének. – Hát azért, hogy az eljövendő együttműködés közreműködői ismerjék meg egymást. – hangzott a válasz. Nem is volt rossz gondolat. Szép számmal vannak, akikkel azóta, így-vagy úgy kapcsolatban vagyok. Az már csak hab volt a tortán, hogy engem bíztak meg azzal, hogy mint riportőr írjak egy jelentést, s Ib Troen megkérdezte, hogy nincs-e kedvem írni egy tanulmányt is. Nem igazán tudtam mit várnak el tőlem, de a felkínált 10 ezer ecu (az Európai Közösség elszámolási egysége az euró előtt, 1 ecu = 1 euro) bevétel lehetősége csábítóan hatott. Akkor is „szabadúszó”, magányos kutató voltam Lőrincen. Ekkora egyszemélyes szerződéses bevétel nagy dobás volt! Az értekezletet követően meglehetősen ballagtunk Tőkei Lászlóval a

A régi (a) és az új (b) COST logó

reptéri buszhoz át a Szenátor téren. A mieink voltak az első lábnyomok a frissen hullott hóban azon a vasárnap hajnalon! Ekkor még nem gondoltam volna, hogy egy valószínűleg életfogytig tartó elkötelezettség és kapcsolat első lépéseit tettem meg. Fantasztikus élmény volt!

De mi is az a COST?

A COST egy kormányközi keret-megállapodás az európai együttműködés megvalósítására a tudományban és a technikai fejlesztésben. Neve egy francia betűszó, ami persze angol is lehetne, de a francia kollégák mindig hangsúlyozzák, hogy eredetileg francia. COST annyit tesz, mint „European Co-operation in Science and Technology”. Ez egy olcsó, de hatékony együttműködés. A benne résztvevők néha elsütik, „The COST is cost effective”.

Négy alapelve alapul az együttműködés:

- Mindegyik COST ország és az Európai Bizottság javasolhat kutatási témát.
- A témákban a részvétel önkéntes és tetszés szerinti. Lehet „a la carte” választani, csak aki érdekelt, az vesz részt benne.
- A kutatást a résztvevő ország finanszírozza.
- Az együttműködés formája a „közös lépések”, ami a külön folyó nemzeti kutatások koordinálását jelenti. A munkát az „igazgató tanács”, az MC, a „Management Committee” hangolja össze.

A COST küldetése, hogy erősítse Európát a tudományos kutatásban és a technológiai fejlesztésben oly módon, hogy elősegíti az európai kutatók között az együttműködést és a kölcsönhatást. Az általa biztosított anyagi eszközök arra szolgálnak, hogy támogassák a koordinációt, a kutatási hálózatok és szerveződések költségét, miközben a tényleges kutatást az egyes országnak magának kell finanszíroznia. A COST együttműködés megközelítőleg 2 milliárd eurónyi kutatási támogatást érint. A COST koordinációra fordított összeg ennek mintegy 1%-a. Az egész együttműködés ugyanakkor 30 ezer kutatót érint. A COST talán legfontosabb működési elve az „alulról felfelé”, ami azt jelenti, hogy nincs felülről kitzűzött cél, minden ötletet a kutatóktól várnak. Így a COST nagyon fontos eleme az Európai Kutatási Terület (ERA – European Research Area) kiépítésének. Egyúttal előre jelzi és teljessé teszi a Keretprogramok tevékenységét is.

És akkor mit is támogat a COST? A kutatást és a kutató munkáját nem. Ez a tény mindig megtéveszti a frissen bekerülteket, mivel a benyújtott „Technical Annex”-ben általában összezszerűen meg van nevezve a témára fordított összeg, ami úgy jön ki, hogy a közreműködők becslése alapján összeadják a témával foglalkozó összes nemzeti ráfordítást. Az óvatlan kezdő azt hiszi, hogy ekkora alapra lehet pályázni. Ez sajnos tévedés. Viszont a COST büdzsé támogatja

- a COST értekezleteken való megjelenést, az MC, a WG (working group – munkacsoport) és a szakértői ülésekre az útiköltséget és ad osztatlan napidíjat,

- a rövid időtartamú kutatói látogatásokat (STSM – short term scientific mission). Ennek időtartama néhány naptól 1 hónapig terjedhet. Hosszabb időtartam esetén már nem teljes napidíjjal.
- nyári iskolák szervezését, ezen belül elsősorban a fiatal kutatók képzését,
- az akciók működésének általános költségét, elsősorban az akció honlapjának fenntartását,
- tanulmány elkészítését („study contract”, maximális költsége 10 ezer euró),
- a kiadványok nyomdai költségét,
- a szakmai összejövetelek rendezési költségét,
- az akciók munkájának követését, értékelését,
- esetenként nem-COST ország szakértőjének meghívását.

A rendelkezésre álló keret fölött döntési joga az akció MC-jának van. Jelenleg a COST teljes költségvetése 210 millió euró. Egy akcióra átlagosan 90–100 ezer euró jut évente. Az egy-egy akcióra eső hányad függ az aláíró országok számától. A megvalósítás pénzügyi jogszerűségét a Titkárság ellenőrzi. Az elmúlt években a COST Titkárság maga is kezdeményez tudományos fórumokat, stratégiai kezdeményezéseket, stratégiai workshopokat. Ezeket is a COST költségvetésből finanszírozzák.

Az együttműködés alapja, egysége az „Action”. Jobb fordítás híján, magyarul is akciónak hívjuk. Az első COST akciók még felülről szervezett együttműködések voltak. A *Maréchal*, az első PREST (Policy Research in Engineering, Science & Technology) jelentés még 1967-ben javasolta, a Közös Piac hat tagállama Miniszteri Tanácsának, összehangolt európai együttműködést hét olyan területen, amelyen megítélése szerint magukban nehezen boldogulnak az egyes országok:

- informatika
- távközlés
- közlekedés
- oceanográfia
- anyag tudományok
- környezetvédelem
- meteorológia.

A Tanács elfogadta a javaslatot, s 1969-ben 30 kutatási projekt elindítását kezdeményezte. Egyúttal meghívta a többi nyugat-európai ország mellett Jugoszláviát és Törökországot a tudományos együttműködésre. Ennek eredményeként aztán a kutatási miniszterek a közben létrehozott CSO-val („Committee of Senior Officials”, magyarul talán Vének Tanácsának mondhatnánk) 1971-ben Brüsszelben létrehozták a COST-ot, amelynek mind a mai napig nincs formális alapszerződése és nem rendelkezik jogi személyiséggel. Ezért, vagy ennek ellenére meglehetősen népszerű nemcsak európai, hanem Európán kívüli körökben is, mivel lehetőség van arra, hogy nem mint ország, hanem mint nem-COST ország intézete bárki csatlakozzék egy akcióhoz. Persze ez a bárki, azért némileg korlátozott. Az MC ebben a kérdésben mindenható. Ha úgy ítéli meg, akár a titkosságot is elrendelheti, elfogadhat

vagy elutasíthat egy később csatlakozó országot vagy egy nem-COST ország érdeklődő intézményét. Dönthet a szerzői jogokról. Általános alapelv, hogy az akció keretében létrejött minden produktum a résztvevők közös szellemi tulajdona. Az alapelvben rögzített „a la carte” elv az érvénybelépéstől egy évig érvényes. Aki ez után akar csatlakozni, annak bizony az MC jóváhagyásáért kell folyamodni.

Az első, a 70-es számmal azonosított meteorológiai akció nem kisebb vállalkozás volt, mint egy közös előrejelző központ létrehozása. A témában jártasak tudják, hogy ez az „akció” mind a mai napig fut, úgy hívják, hogy ECMWF. Egészen 1977-ig minden egyes projektet nemzetközi egyezmény keretében irányítottak, amelyhez parlamenti ratifikáció volt szükséges. Ez egyrészt stabilan biztosítja a projekt pénzügyi hátterét, másrészt rendkívül nehézkessé tesz bármilyen változtatást. Elég csak a teljes jogú magyar ECMWF tagságot lehetővé tevő 2005-ös szerződés módosítás ratifikációjára gondolnunk. A döntéshozatali mechanizmust megkönnyítendő 1978-ban a Miniszterek Tanácsa új formát vezetett be az együttműködésre. Ez a parlamenti jóváhagyást nem igénylő forma az egyetértési nyilatkozat, a „Memorandum of Understanding”, az „MoU”. Ez az a pillanat, amikor a COST igazán rugalmassá válik, s megindul az időnként nehezen visszafogható bővülés felé. Az akciók száma, s különösen a benyújtott tervezetek száma, azóta is erőteljes növekedést mutat. Míg 1977 és 1980 között 19 új akció MoU-ját írták alá, addig 2007-ben mintegy 500 tervezetből választották ki a jóváhagyott 25 új akciót. 2008 végén 196 akció futott, s az elképzelések szerint a 7. keretprogram végére akár 240-re is nőhet az akciók száma.

Amikor a CSO jóváhagyta az akciót, az nyitott az aláírásra. A szabály szerint legalább öt ország nagykövetének kell aláírnia, hogy életbe lépjen. S ha ez megtörtént, akkor lehet szervezni az első MC értekezletet. Ennek a színhelye, nagyon ritka kivételtől eltekintve, minden esetben a „főváros”, Brüsszel. Erre az első értekezletre hívott *Jean Labrousse*, az első „főállású” tudományos titkár 1994 júniusában. A főállású szó idézőjelben van, mivel a COST tudományos titkárok nem kerültek alkalmazásba, END-ként (END = Expert National Détaché, detached national expert, kölcsönzött nemzeti szakértőként) dolgoztak az Európai Bizottság épületében „szerény napidíj”-ért. A csapat nagyrészt ismerős volt a 93 decemberi értekezletről vagy más WMO-s rendezvényekről. A háromnapos értekezleten növekvő számsor szerint tartotta első MC értekezletét a 77-es, a 79-es és a 711-es akció. Sajnos a kezdeti öröm 94-re elmúlt. Magyarország nem fizette be a ráeső tagdíjat, így nem lettünk teljes jogú tagok, ami azt jelentette, hogy az értekezleten való megjelenésünket nem a COST fizette, hanem magunknak kell kigazdálkodni. Akkor még remek volt a helyzet, mivel az OMFb, akihez a COST és az EUREKA titkárság tartozott, egyéni pályázat keretében, szűkös keretből támogatta a COST utakat (ezen a nyitó értekezleten a 3 akció elvben lehetséges

2–2 MC tagja helyett egyedül nekem). Nem volt kidobott pénz, mert nagy meglepetésemre a 77-es akció engem választott meg elnökének. Igazán nem is tudtam, hogy ezt minek köszönhetem. Talán többen emlékeztek helsinki raportörködésemre vagy talán arra, hogy a TA (Technical Annex – a COST akció célkitűzéseit tartalmazó hivatalos dokumentum) szövege nagyrészt az általam írt anyagon alapult? Utólag be kell vallanom, elképzelésem se volt arról, mit kell tenni egy elnöknek. A megválasztás után azt hittem, hogy kaptam egy szép címet, amit majd a következő ülésen kell használnom, pontosan bejelentve a kávészüneteket. De nem, az addigi ülésvezető átadta a helyet, s az alelnök választását már nekem kellett celebrálnom. S akkor úgy tűnt, hogy elnökségem hamarosan véget is ért. A francia küldött Richard DeLecolle felállt és ékes franciasággal előadott valamit. Legnagyobb sajnálatomra azóta sem beszélek franciául. Jean Labrousse udvariasan kiegészített: „Az a javaslat, legyen az akció munkanyelve a francia.” Eddig jó. És én most mit csináljak? Szavazni kell a dologról. Sem addigi COST pályafutásom során, sem azóta se sok érdemi szavazást értem meg. A dolgok általában konszenzussal kerülnek döntésre. Formális szavazás, vita legfeljebb a következő értekezlet időpontjáról van. Élve elnöki hatalmammal sorba kérdeztem az országokat: Oui ou non? Tizenöt ország képviselője volt jelen. Az első hét szavazó elfogadta a franciát munkanyelvnek. Magamban azt fogalmaztam, hogyan mondjak le, ha a többség a francia mellett van. De végül is 8:7 arányban maradt az angol.

Az sem elveszett ember, aki nem tud franciául

Később, amikor a Titkárságon dolgoztam, találkoztam egy-két francia nyelvű akcióval, ahol egyébként két nyelven mentek a dolgok, kétnyelvű jegyzőkönyvvel, *Anna Danti* kolleganóm legnagyobb öröme, aki a Bizottság főállású munkatársa volt, a Titkárság pénzügyi ellenőre is, nemcsak tudományos titkár. A COST megalakulásakor három hivatalos nyelvet fogadtak el: az angolt, a franciát és a németet. Emiatt egyszer interpelláltak az Európai Parlamentben. A jegyzőkönyveknek volt egy hivatalos sablon fedőlapja, amin angolul és franciául volt rajta a Titkárság címe. Egy éber belga (flamand) képviselő kiszúrta és szóvá tette, hogy mi az, hogy hollandul nincs rajta, hiszen Belgiumban mindkét nyelv kötelező! De a COST Titkárságnak csak három hivatalos nyelve van, s ezek között nincs a holland, volt a válasz.

A nyelvi rivalizálás a COST Tanácsi és Bizottsági Titkársága közt is jelen volt. A Tanácsi Titkárság működött a CSO és adott esetben az illetékes miniszterek mellett, míg a bizottsági Titkárság szolgálta ki az akciókat, adta a „tudományos titkár”-okat. A mi főnökünk, *Pierre Venet* szigorú, némi iróniára hajló, kemény bürokrata volt. Erényeit, többek között azt, hogy nála az értekezlet pontban 9-kor kezdődött, s 10.30-nál sose tartott tovább, csak utóda végtelenbe nyúló megbeszélései alatt értékeltem

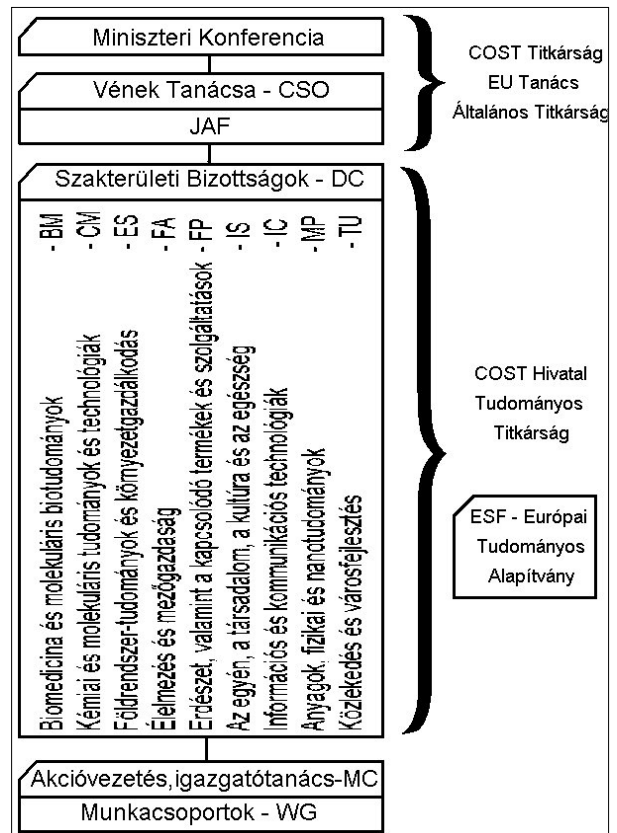
igazán. A tanácsi titkárság vezetője ugyanakkor *Eric van Rijn* holland (élet)művészember volt. Ha csak alkalom volt rá, egymás orra alá dörgölték a másik titkárságának nem megfelelő működését, ami főleg „nyelvi félreértések miatt” van. Egyszer nekem is sikerült akaratlanul bosszúságot okozni főnökömmnek. A 713-as jegyzőkönyvét „Antwerpen, Hollandia” címlappal láttam el. A magasra adott labdát Erik van Rijn nem habozott lecsapni:

– Végre van valaki a Bizottságnál, aki helyesen gondolkodik, tudja, hol van Antwerpen helye. Főnököm kellő komolysággal, de némi elnéző mosollyal adta tudtomra, hogy megérti tévedésem, hiszen olyan közel van a holland határ.

A francia nyelv egyébként úton útfélen védelemre szorult, legalábbis a francia kollégák szerint. Egyszer panaszkodtam a városfejlesztés francia titkárnak, hogy egy olyan kis nyelv, mint a magyar milyen nehéz helyzetben van. Meglepetésemre mélységes egyetértésének adott hangot, hiszen a francia is egy elnyomott kis nyelv. Ennek a véleménynek aztán voltak olyan szószólói, akik az internet nyilvánosságát felhasználva panaszkodtak, hogy minden fórumon csak az angol uralkodik. Egy angol kollégánál ez aztán oly mértékben kiütötte a biztosítékot, hogy egy ellenkörlevelet küldött mindenfelé, amiben többek közt arra hívta fel a franciák figyelmét, ha nem jönnek az angolszások, akkor ma valószínűleg csattogó díszlépésben menetelne a francia ifjúság Adolf Hitler születésnapján magasba tartott kézzel Hát nem éppen a „l'Entente Cordiale” szelleme! Azért a francia nyelv elkötelezett védői ahol lehetett becsapászták a francia kifejezéseket. Így tudtam meg a titkárnőmtől, hogy Antwerpennek Anvers a becsületes neve, legalábbis franciául.

Akcióterv, ami az utolsó pillanatban bukott el

A tudományos titkár feladata elsősorban nem az ilyen inkább mosolygató, mint bosszantó levelek megválaszolása volt, hanem a szakterületéhez tartozó akciók és TC titkári feladatainak ellátása. Ez magában foglalta a jegyzőkönyvek vezetése mellett az utazási támogatások, a visszatérítések kezelését, a kiadványok sajtó alá rendezését, s alkalmanként a nyomtatás elrendezését, a záruló akciók értékelésének megszervezését. Néha komoly erőfeszítést igényelt az új akciók dokumentumainak előkészítése, az új akcióterv felterjesztése a TC, majd a CSO elé. A tudományos titkár kezében komoly lehetőségek voltak, hiszen ha akarta, egy-egy új tervet remekül el lehetett fektetni vagy adott esetben keményen küzdhetett érte. Titkársági működésem során például a szomszédos szobában ülő spanyol kollégánál irtózott az új akció elindításának gondolatától. Én a lehetőségeimhez képest igyekeztem támogatni és keresztülvinni az új kezdeményezéseket. Egy-egy új akció esetén sokszor 2–3 év is eltelik az első gondolattól a kezdő értekezletig. Ma már meglehetősen szigorú szabályok szerint működik a rendszer, ugyanakkor sokkal nagyobb nyilvánossággal.

A COST szerveződése

Aki kedvet érez új akcióterv benyújtásához, a beadási határidők 2009-ben március 27-e és szeptember 25-e. Minden részlet megtalálható a www.cost.esf.org honlapon. Akkoriban a TC egymaga döntött arról, hogy melyik tervet nyújtja be a CSO-nak jóváhagyásra. Jogutódjának, a Meteorológiai és a Környezeti TC összevonásából később létrejött DC ESSEM (Domain Committee Earth System Sciences and Environmental Management, l. COST szervezeti ábra) már sokkal bonyolultabb procedura után tehet javaslatot új akcióra.

Nekem két tervvel voltak komolyabb küzdelmeim. Az agrometeorológia nem tűnik egyértelműen tudománynak, s gyakran kérnek rajta számon olyan dolgokat, amelyek más területen maguktól értetődően jelen vannak. A legrosszabb, amikor a bírálók úgy adják vissza az anyagot, hogy jó-jó, de ebben a formájában nem tudjuk elfogadni. Hát kb. ez volt helyzet a titkárságom alatt tervezett agrometeorológiai akcióval. A tervezők, elsősorban a témát hivatalosan képviselő *Giampiero Maracchi* professzor, a COST Action 79 elnöke 1994-98 között, jelenleg a DC ESSEM olasz tagja, mindent beleírt a tervezetbe, amit a TC egyes tagjai, de főleg *Sylvain Joffre* akkori alelnök, jelenleg a DC ESSEM elnöke, újból és újból javasoltak neki. Az utolsó döntés az volt, hogy a szükséges igazítások után a TC majd támogatja. Itt volt egy kis értelmezési hézag. Mint az ügyben eljáró titkár, aki a TC jegyzőkönyvét vezeti, s aki felterjesztési joggal rendelkezik a CSO felé, megtettem a

szükséges lépést. A JAF, a CSO és Titkárságok vezetőiből álló szűkebb döntés-előkészítő testület, rábólintott, s a CSO-nak sem volt kifogása. Indulhatott a 718-as akció. A következő TC ülésen az alelnök kérdezte, hogy hol az átdolgozott tervezet. Jelentettem, hogy instrukcióinak megfelelően átdolgoztuk, s ügyelve a hatékonyság mindennél fontosabb elvére, már jóvá is hagyattuk. Nem tudom miért, néha az volt az érzésem, hogy *Sylvain Joffre* nehezelt rám.

Volt egy másik kedvenc tervezetem, ami *Jon Wieringától* származott. Annyit érdemes tudni a holland professzorról legendás tájékozódó képessége mellett, hogy szenvedélye a rossz felállítású állomások fényképezése. Budapesten nagy örömet okozott neki az OMSZ udvarán álló hőmérőház. A róla készült képet mindenhol mutogatja, mint a tipikusan nem reprezentatív felállítás iskolapéldáját. Sose tudtam meggyőzni arról, hogy az csak egy múzeumi tárgy. Az ötlete viszont remek volt. Először „természetesen” a TC-n kellett küzdeni érte. A fő ellenérv az volt, hogy az oktatás-képzés nem tudomány, legalábbis nem illeszkedik a „Meteorológia” tárgykörébe. Néhány kör után az Alelnök is a téma mellé állt, oly mértékben, hogy a későbbi tervezetet fogalmazó értekezleteken személyesen felügyelt arra, hogy jó legyen a szöveg. A TC jóváhagyás birtokában boldogan vittem a CSO elé a 721-es „Meteorological Education” akciót. Hiába küzdöttem, érveim lepattantak a CSO lengyel alelnöke „ez nem tudomány” érveiről. A CSO alelnöke pedig nem bocsátotta szavazásra a kérdést. Nincs konszenzus, állapította meg és elvetette a javaslatot. Titkári pályafutásom mélypontja volt, annak ellenére, hogy néhány CSO tag és a nekem szurkoló titkár kollégák veregették az ülés után a vállamat. Nem volt példa nélküli, hogy a témát előterjesztő titkár kemény vitába keveredett a néha tájékozatlan, néha politikai megfontolásból elfogult CSO taggal. A legkedvesebb eset az volt, amikor a Kémia francia titkára annyira felzavarta magát egy ilyen szópárbaj során, hogy angolul válaszolt. Mivel a francia is hivatalos nyelve a COST-nak, kémikus kollégánk élhetett volna az anyanyelvén való érvelés jogával!

A francia nyelvvel azt az emlékezetes első értekezletet leszámítva nem volt semmi bajom. A franciákkal se. Sokszor elhangzik, hogy a franciák nagyképzűek, lekezelők, akik nem beszélnek nyelvüket, azokkal csak foghegyről beszélnek. Lehet, hogy ezek a kijelentések fennállnak az utca emberére, de én a COST keretében ilyet nem tapasztaltam, egy kivételtől eltekintve, sőt.

Jean Labrousse például mindig egész irattárat cipelt magával. Egyszer felajánlottam neki, hogy segítek vinni a táskáját.

– Hogy nézne ki, - mondta - te vagy az elnök, én vagyok a titkár, az elnök ne vigye a titkár táskáját. Mielőtt nyugdíjasként elvállalta volna a „COST Meteorológia” titkárságát, a francia Szolgálat alelnöke, az ECMWF Tanácsának alelnöke volt, többek között.

Oceanográfiai témát a „Meteorológiá”-hoz is be lehet adni. Pályafutásom alatt mindössze egy ilyen volt, a 714-es. Ez nemcsak témája, az óceán-hullámmozgás miatt volt kakukktojás, hanem azért is, mert a francia elnök-asszony nem sikerült a más akcióknál megszokott, baráti viszonyt kialakítani. Ő aztán hozta az összes negatív sztereotípiát a franciákról! Utolsó közös értekezletünkre néhány szavas búcsúbeszédet készítettem, amiben megköszöntem *Mme Hauser*-nek a hároméves szíves együttműködést.

– Három év kevés volt, hogy megtanuld rendesen kiejteni a nevem! – volt a válasz, pedig Isten látja lelkeim előtt szorgalmasan treníroztam. A méltó bosszú az lett volna, ha meghallgathattam volna, amint bejelenti, hogy a következő értekezlet Székesfehérváron lesz.

A szakterületek csoportosítása a COST-ban sem egyszerű

A témák tudományterülethez sorolása sosem volt egyértelmű. Ahogy óceános téma a meteorológiához került, ugyanúgy került meteorológiai téma a „Környezet”-hez. Ilyen volt a négy akcióból álló CITAIR csomag, amelyek közül a 615-ösben Bozó László volt az alelnök. A téma aztán a „Meteorológiá”-nál folytatta, mint 715-ös akció. A 2006-ban bevezetett új számozási rendszer már arra is ad lehetőséget, hogy a szakterületeken átfelölő témákat külön kezeljük. Az új számozási rendszer szakított a korábbi sorszám folyamatossággal, s bevezette a szakterületre („domain”) utaló kettős betűt, esetünkben az ES jelölést, utána téve két jeggyel a jóváhagyás évét, s az után még két jegyet hagyva az éven belüli sorszámnak. Ez akár évi 99 akció indítását is képes kezelni. Tiszteletreméltó optimizmus! A több területet érintő akció kódja ennek megfelelően TD-vel, „trans-domain”-nel kezdődik.

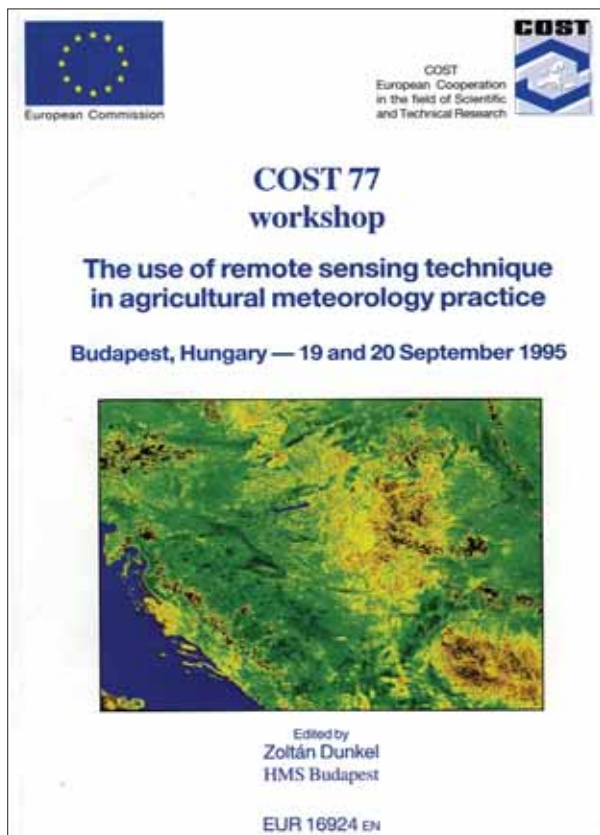
Ezek a „közös lépések”, az „akciók” sokszor évtizedes együttműködéseket jelentenek. Ma már egy-egy akció élettartama szigorúan négy év. Féléves hosszabbítást lehet kapni a pénzügyi keretek bővítése nélkül. A kezdeti időkben nem volt időkeret. Hallottam húsz évig működő akcióról is, nem néztem utána. A meteorológiában a 74-es akció hét évet ért meg. Amikor az ECMWF már sínre került, s úgy gondolták, hogy új meteorológiai akciókat célszerű indítani, akkor az volt az elképzelés, hogy a mérés az a terület, ahol elsősorban szükség van európai együttműködésre. Ennek eredményeként került terítékre a meteorológiai radar. Nem véletlen, hogy a következő 3 akció mind radarral foglalkozott. A Meteorológiai TC képviselői még jó darabig bizalmatlanul néztek minden nem megfigyelési, nem műszerezési akció tervre. Olyan látványos következménye nem lett a későbbi meteorológiai COST akcióknak, mint a 70-esnek. Azért az akciókból számos európai együttműködés fejlődött ki az EUMETNET keretében, mint az OPERA vagy WINDPROF projekt. Ma már polgárjoga van elvontabb és sokszor egészen specifikus területnek is. Nehéz a szakmát, a tudományt szigorú

négyéves „terv - megvalósítás - eredmény” ciklusba szorítani. Mindenesetre a COST akciók résztvevői tudják, hogyan kell eleget tenni a formális követelményeknek. Az évenkénti 2 MC ülés, a hozzájuk csatlakozó, vagy esetenként külön megrendezett WG összejövetelek kítűnő fórumai a szakmai elvárások, elképzelések, eredmények megtárgyalásának. A résztvevők nem konkurencsei egymásnak, hiszen kutató munkájuk anyagi alapjait otthon, hazai pályán kell megszerezniük. A COST-ban végzett munka és az ott felmutatott eredmények sokszor segítik a hazai elismerések megszerzését. Így a résztvevők szívesen támogatják egymást. Nem tudom más területeken mennyire operatív egy-egy MC, a meteorológiában rövid adminisztratív megbeszélések mellett inkább igazi szakmai eszmecsere folyik. Az MC-k és WG-k mellett, ha van lehetőség és kapacitás, akkor szimpóziumok, workshopok színesítik az összejövetelt. Ezek arra is lehetőséget adnak, hogy adott ország, intézet megmutassa, mit tud.

Ma már talán többé-kevésbé elfogadnak minket, magyarokat egyenrangú szakmai partnernek, legalábbis mi azt hisszük. A kezdetekben ez nem egészen volt így. A 77-es akció keretében nagy izgalommal készültem 1995-ben a workshop-pal egybekötött 4. MC ülésre, amit Budapesten rendeztünk meg. Erre az értekezletre sikerült néhány neves szakembert is meghívni, COST anyagi támogatással. A kiadványt is sikerült jó minőségben tető alá hozni. Az tény, hogy akkor is, most is szívesen jönnek a kollégák

Budapestre. Sajnos az értekezlet időpontjában folyt egy építkezés az OMSZ mellett, s egymás után kétszer is átvágták a kábelt. A belga kolléga csak annyit kérdezett, hogy nálunk hetente hányszor van áramszünet. Az se öregbítette hírnevünket, amikor 97-ben a budapesti TC ülésen adott vacsora után hiába ajánlotta fel Elnökünk a francia kollégáknak, hogy hazaviszi őket. Eltűnt az elnöki kocsi a Belvárosban! Hát ehhez se lehetett sok magyarázatot fűzni. Aztán az akció lezárásaként záró konferenciát lehet szervezni. Ez ma már szinte kötelező eleme az akció életének. Ez után elkészül a zárójelentés, ami részben szakmai cikkek gyűjteménye, részben adminisztratív összefoglaló. Az akciónak mind tudományos, mind adminisztratív szempontból el kell számolni működésével az értékelőknek, akik közül egy a TC, illetve ma a DC ESSEM tagja, egy másik pedig külső, felkért szakértő. Értékelésük döntően esik latba, ha hasonló témával, egy esetleges folytatással állnak elő a korábbi akció résztvevői.

A kezdeti hét tudományterülethez később több terület csatlakozott, végül számuk elérte a 17-et. A harmincadik évfordulóra, 2001-re aztán úgy tűnt, hogy a COST napjai meg vannak számlálva. Ez a hozzáállás és hangulat rányomta bélyegét az évfordulóra. 1995-ben még nagyszabású konferenciával ünnepelt a COST Baselban. A harmincéves évfordulóra a Bizottság hallani se akart semmilyen konferenciáról. Maradt egy szerény ünnepség Brüsszelben, a Képregény múzeumban. A meghívottakról meg készült egy-egy fénykép Tintin, a híres belga képregény hős szobrával. Az Európai Bizottság, amihez szervezetileg és pénzügyileg a COST tartozott, valahogy nem nézte jó szemmel, a kissé renitens, a hierarchiába sehogy se illeszkedő szerveződéset. Volt némi kakaskodás is a különböző COST irányító egységek, a Bizottsági és a Tanács Titkárság valamint a CSO között. A CSO élén ambiciózus elnökök váltották egymást, aki bele szeretett volna szólni a Bizottság, illetve a COST Titkárságot működtető Igazgatóság (DG XII, később DG-RES) dolgaiba. Talán ha csak a Titkárságon múlik, ma már nincs COST. Kimondottan neveltető volt, ahogy maga a titkárságvezető lapátolta a földet a COST-ra. Főállású tisztségviselőként nem tehetett mást, követte főnökei elvárásait. Később találkoztam vele, amikor a COST már az ESF-(European Science Foundation – Európai Tudományos Alapítvány)-hez tartozott, s ő lett a COST összekötő, arról tartott előadást, hogy mennyire fontos a Bizottságnak a COST! De hát sok-sok, a témában érdekelt és elkötelezett kutató hozzáállásával szemben nehéz a bürokrácia dolga. Gondolom nem nagyon volt kutatási miniszter, aki fel mert volna állni, hogy itt és most vége, pedig hányszor elhangzott, hogy harminc év már túl nagy idő egy tudományos együttműködés életében, újítani kell! Maradt a fő támadási felület, a finanszírozás. Hosszas tárgyalások után az FP6 majd az FP7 (FP: EU Research and Technical Development Framework Programme, az EU kutatási keretprogramja) programból végül is elkülönítettek egy részt a COST-ra, s magát az

A budapesti workshop kötete 1995-ben

adminisztrációt, a Bizottságnál működő Titkárságot pedig hosszas vajúdas után 2004-től áttették az ESF-hez. A másik nagy átalakítás az volt, hogy 2007-et követően a tudományterületek összevonásra kerültek.

Összefoglalás és befejezés

Jelenleg 9 szakterület működik. A Szakmai Bizottságok (DC-k) elnevezései a nemzeti képviseletet jelenleg ellátó NKTH (Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal) honlapja alapján a COST jelenlegi szervezeti felállását mutató ábrán olvashatók.

A meteorológia, bár elnevezésben eltűnt, helyzetét és pozícióját megőrizte. Ez talán annak is köszönhető, hogy a korábbi „Környezet” az eredeti elképzelésekkel szemben nem környezetvédelemmel foglalkozott, hanem földtudományokkal. Az új „ESSEM” bizottságban főleg meteorológusok vannak. Szép számmal azok, akikhez régi COST kapcsolat fűz. S örömmel fedeztem fel a tagok között *Emil Fullajtar* is, aki annak idején a Környezet titkára volt, s akivel egy átszervezés után, ha nem is közös szobánk, de közös ajtónk volt, mivel az ő szobájának elfelejtettek ajtót építeni a mozgatható falakkal rendelkező DG-RES Square de Meus-i épületében. Így hetekig a falon, pontosabban az én szobám falán keresztül kellett közlekednie.

A Földrendszer-tudományok és környezetgazdálkodás specialitása, az „ESSEM domain” célja, hogy foglalkozzék mindazon dolgokkal, amelyek a Föld, mint rendszer működésének hatékonyabb megfigyelését, jobb megértését, modellezését és előrejelzését teszi lehetővé. Ez magában foglalja nemcsak a légkör, a hidroszféra, a litoszféra és a bioszféra problémáit, hanem a Nap bizonyos hatásai mellett a közeli űr környezet jelenségeit is.

2008 végén, beleértve a CSO által jóváhagyott, de még el nem indult akciókat, az ESSEM kutatási területen 24 akció fut. Az összes akció, a kezdetektől, megadva a magyar nemzeti képviselők nevét, a mellékletben soroljuk fel. Az akcióknak van magyar neve is, de a felsorolás helyigénye miatt ezt ezúttal mellőzzük. S ne feledkezzünk meg a bürokrácia „névtelen” napszámairól sem. A Meteorológia, majd Földrendszer-tudományok és környezetgazdálkodás (én inkább „Környezetgazdálkodás és Földtudományok”-nak fordítanám) szakterület tudományos titkárai:

1991–1993	Ib Troen (dán, bizottsági megbízott)
1994–1996	Jean Labrousse (francia, az első „főállású titkár”)
1997–1998	Andrej Hocevar (szlovén)
1999–2001	Dunkel Zoltán (magyar)
2002–2005	Pavol Nejedlik (szlovák)
2006–2007	Paola de Rossi (olasz)
2008–	Carinne Petit (belga)

Nyilván csak a véletlen műve, hogy Jean Labrousse után három titkár is az agrometeorológiai akciók résztvevői közül került ki. A meteorológiai TC, majd a DC ESSEM magyar tagjai a kezdetektől:

1991–1997	Dombai Ferenc
1998	Dunkel Zoltán
1999–2002	Práger Tamás
2003–2007	Bozó László
2008–	Dunkel Zoltán

A COST 30 éves évfordulóján Emil Fullajtar, Tintin és a szerző

Végezetül néhány szó a jövőt illetően. A CSO legutóbbi, 2008 novemberi ülésén 30 új akciót hagyott jóvá. A szervezet jogi helyzetét illetően most sem született döntés, mivel egyik álláspont sem került többségbe, másrészt a CSO tagjai úgy vélték, hogy célszerű az után dönteni, hogy lezajlott az ESF és COST közötti megbeszélés. Az ülésen megjelent ESF elnök a 2013 utáni időszakra vonatkozóan most sem tett konkrét nyilatkozatot, de hangoztatta, hogy az FP7 ideje alatt az ESF továbbra is ellátja a működtetési feladatokat. A CSO-n elhangzottakat *Tóth Orsolya* nemzeti koordinátor beszámolója alapján foglaljuk össze. Ő, akár csak elődei, *Koncz Pál*, aki egy időben CSO alelnök is volt, és *Kissné Marjai Márta*, mindig türelmesek és segítőkészek voltak a magyar COST közreműködők ügyes-bajos dolgaiban. Az EU Bizottság által megrendelt *Monfret* jelentésben a jövőt illetően két ajánlás került megfogalmazásra. Vagy az ESF teljesen vegye át a COST-ot, vagy a COST vegyen fel jogi személyiséget. A jelentés mindenképpen változtatást javasolt az irányításban, viszont a Bizottság a status quo mellett van. Nyilván a végső döntést a legfőbb szerv, a COST miniszteri konferencia fogja kimondani. A CSO úgy döntött, hogy ezt 2010-ben célszerű megtartani. Száz szónak is egy a vége. Még nem tudjuk, hogy van-e jövője a COST-nak. Egy biztos, 2013-ig van anyagi fedezete az együttműködésnek, mivel az FP7 addig biztosítja azt. Hogy utána mi lesz, kérdés. Én úgy érzem, hogy a 2030-ig (nem elírás!) tervek készítőik látják jól a helyzetet.

Talán untattam az olvasót a nevekkal, kérem, nézzék el ezt nekem, de úgy éreztem, hogy néhány kolléga nevét illik megemlíteni a sok száz közül, akikkel COST pályafutásom során kapcsolatba kerültem, s akik sokat segítettek nekem! Köszönet nekik!

Dunkel Zoltán

Függelék

A "Meteorológia" majd az "ESSEM" terület akciói, a befejezés dátumával és a magyar nemzeti képviselők neveivel. Ahol nem szerepel név, azt az akciót Magyarország nem, vagy még nem írta alá.

70	European centre for medium-range weather forecast	31/12/1973	
72	Measurement of precipitation by radar	31/12/1984	
73	Weather radar networking	24/09/1991	
74	Utilisation of VHF/UHF radar wind profiler networks for improving weather forecasting in Europe	16/09/1991	Dombai Ferenc
75	Advanced Weather Radar Systems	28/10/1997	Dombai Ferenc
76	Development of VHF/UHF Windprofilers and Vertical Sounders for Use in European Observing Systems	23/03/2000	Németh Péter
77	Application of remote sensing in agrometeorology	23/03/1998	Dunkel Zoltán
78	Development of nowcasting techniques	23/03/1999	Horváth Ákos
79	Integration of data and methods in agroclimatology	23/03/1998	Bussay Attila
710	Harmonization in the pre-processing of meteorological data for dispersion models	31/12/1997	Práger Tamás, Szepesi Dezső
711	Operational applications of meteorology to agriculture, including horticulture	23/03/1998	Tókei László
712	Microwave Radiometry	28/11/2000	
713	UV-B Forecasting	06/03/2001	Nagy Zoltán, Tóth Zoltán
714	Measurement and use of directional spectra of ocean waves	11/03/2001	
715	Urban meteorology applied to air pollution problems	15/03/2004	Bozó László
716	Exploitation of ground-based GPS for climate and numerical weather prediction applications	15/03/2004	Borbás Éva, Kenyeres András ¹
717	Use of radar observation in hydrological and NWP models	28/10/2004	Horváth Ákos, Németh Péter
718	Meteorological Applications for Agriculture	14/08/2005	Tókei László ² , Dunkel Zoltán
719	The use of geographic information systems in Climatology and Meteorology	05/07/2006	Szalai Sándor, Dobi Ildikó
720	Integrated ground-based remote sensing stations for atmospheric profiling	03/06/2006	
722	Short range forecasting methods of fog, visibility and low clouds	29/05/2007	Sándor Valéria, Wantuch Ferenc
723	Data Exploitation and Modelling for the Upper Troposphere and Lower Stratosphere	08/09/2006	
724	Developing the basis for monitoring, modelling and predicting Space Weather	23/11/2007	Wesztergom Viktor ³ , Kecskeméty Károly ⁴
725	Establishing a European Phenological Data Platform for Climatological Applications	04/04/2009	Hunkár, Márta ⁵ , Szalai Sándor
726	Long term changes and climatology of UV radiation over Europe	28/03/2009	Tóth Zoltán, Nagy Zoltán
727	Measuring and forecasting atmospheric icing structures	30/09/2009	Kolláth Kornél, Molnár László
728	Enhancing meso-scale meteorological modelling capabilities for air pollution and dispersion applications	07/12/2009	Baranka Györgyi, Labancz Krisztina
729	Assessing and Managing Nitrogen Fluxes in the Atmosphere-Biosphere System in Europe	02/03/2010	Horváth László
730	Towards a Universal Thermal Climate Index UTCI for Assessing the Thermal Environment of the Human Being	06/02/2009	Németh Ákos, Fülöp Andrea
731	Propagation of Uncertainty in Advanced Meteo-Hydrological Forecast Systems	27/06/2010	Németh Péter, Horváth Ákos
732	Quality Assurance and Improvement of Microscale Meteorological Models	28/03/2009	Steib Roland, Balczó Márton ⁶
733	Harmonisation and Applications of Weather Types Classifications for European Regions	12/09/2010	Bartholy Judit, Pongrácz Rita ⁷
734	Impacts of Climate Change and Variability on European Agriculture: CLIVAGRI	15/11/2010	Mika János, Dunkel Zoltán
735	Tools for Assessing Global Air-Sea Fluxes of Climate and Air Pollution Relevant Gases	25/10/2011	Horváth László
ES0601	Advances in homogenisation methods of climate series: an integrated approach (HOME)	02/05/2011	Lakatos Mónika, Szentimrey Tamás
ES0602	Towards a European Network on Chemical Weather Forecasting and Information Systems (ENCWF)	18/04/2011	Ferenczi Zita, Labancz Krisztina
ES0603	Assessment of production, release, distribution and health impact of allergenic pollen in Europe (EUPOL)	13/09/2011	Steib Roland, Magyar Donát ⁸
ES0604	Atmospheric Water Vapour in the Climate System (WaVaCS)	04/10/2011	Baranka Györgyi
ES0701	Improved Constraints on Models of Glacial Isostatic Adjustment	28/04/2012	
ES0702	European Ground-Based Observations of Essential Variables for Climate and Operational Meteorology	13/11/2012	Nagy József, Dunkel Zoltán
ES0801	The ocean chemistry of bioactive trace elements and paleoclimate proxies	13/11/2012	
ES0802	Unmanned aerial systems (UAS) in atmospheric research	19/11/2012	
ES0803	Developing space weather products and services in Europe	15/11/2012	
ES0804	Advancing the integrated monitoring of trace gas exchange between biosphere and atmosphere	17/06/2012	Horváth László, Weidinger Tamás
ES0805	The Terrestrial Biosphere in the Earth System	23/11/2012	
ES0806	Stable Isotopes in Biosphere-Atmosphere-Earth System Research (SIBAE)	23/11/2012	
TD0803	Detecting evolutionary hot spots of antibiotic resistances in Europe (DARE)	23/11/2012	

¹ MTA Geodéziai Kutató Intézet, Pénc

² Budapesti Corvinus Egyetem, Kertészeti Kar

³ Nyugatmagyarországi Egyetem, Sopron

⁴ Központi Fizikai Kutató Intézet, Budapest

⁵ Pannón Egyetem, Keszthely

⁶ BME Áramlástan Tanszék, Budapest

⁷ ELTE Meteorológiai Tanszék, Budapest

⁸ ÁNTSZ OKI, Budapest